

УДК 94 (477+ЄС)

Яна Лаврова

СТАНОВЛЕННЯ ВІДНОСИН МІЖ УКРАЇНОЮ ТА ЄВРОПЕЙСЬКИМ СОЮЗОМ: ВІД ІСТОРИЧНИХ ПЕРЕДУМОВ ДО СЬОГОДЕННЯ

У системі зовнішньополітичних пріоритетів України особливе місце посідає співробітництво з ЄС. Європейський вибір нашої держави відкриває нові перспективи співробітництва з розвиненими країнами континенту, надає можливості економічного розвитку, зміцнення позицій України у світовій системі міжнародних відносин.

На даний момент окремі питання даної проблематики висвітлюються у роботах П.Ю. Буряка, О.Г. Гупало, Я.Й. Малика, О.С. Киричук. Натомість, досліджуючи дану тему, автор поставила перед собою наступні завдання: 1) охарактеризувати передумови європейської інтеграції; 2) з'ясувати правові засади співробітництва України і ЄС; 3) визначити сучасний стан взаємовідносин України з ЄС. Отже метою даної розвідки є визначення основних тенденцій розвитку взаємодії між ЄС та Україною в історичній ретроспективі новітнього часу.

Після проголошення незалежності Україна веде пошук власного місця в європейських інтеграційних процесах. Ключовим напрямком зовнішньої політики України та її стратегічним курсом визнано вступ до Європейського Союзу. Ідея європейського вибору позитивно сприймається населенням України, євроінтеграційні прагнення України співпадають із необхідністю її модернізації та радикального реформування. Досягнення відповідності держави й українського суспільства копенгагенським критеріям членства в ЄС є головним довготерміновим завданням євроінтеграційного курсу [1].

В Україні утверджується чітке розуміння, що вступ України в ЄС принесе, насамперед, політичний авторитет державі на міжнародній арені, можливість опинитися у зоні загальноєвропейської безпеки, запобігаючи при цьому новим лініям поділу на континенті, можливість перебувати у центрі подій, бути невіддільною частиною прогресивної політики, а отже, перебувати

в єдиному інформаційному просторі. Він пов'язується також із можливістю використання переваг міжнародної кооперації та спеціалізації. Цю ідею можна прив'язувати і до теперішнього стану відносин між Україною і ЄС, бо вона є запорукою у подоланні економічної кризи в Україні.

Зрештою, на сучасному етапі Європейський Союз відіграє визначну роль у гарантуванні стабільності та безпеки європейського континенту, а процес розширення та реформування ЄС доцільно розглядати не лише як розширення кордонів спільного ринку, а й як активний чинник створення нової європейської архітектури безпеки, яка має комплексний і взаємопов'язаний характер і різні виміри – військовий, політичний, економічний [2].

Очевидно, що і для європейських країн Україна є важливим партнером, і не лише з політичної точки зору, як незаперечний фактор формування системи колективної безпеки на континенті, а й з економічної – як великий споживчий ринок, джерело відносно дешевої робочої сили, як країна з невикористаним повною мірою інтелектуальним, науково-технічним і виробничим потенціалом.

Ключовими критеріями, що впливають на роль нашої держави у новітній європейській спільноті, мають бути: відкрите громадянське суспільство, ефективне функціонування ринкової економіки, верховенство права, цивільний демократичний контроль над військовою сферою, послідовність і передбачуваність у зовнішній політиці, приведення національного законодавства у відповідність з європейськими стандартами, незалежність судової системи.

Подолання зазначених недоліків дозволить значною мірою використати наявні механізми й інструменти співробітництва з європейськими партнерами в їх практичному наповненні [3].

Передумови для процесу інтеграції

України до Європейського Союзу були закладені підписанням 14 червня 1994 року «Угоди про Партнерство та Співробітництво між Україною та ЄС» (УПС). Укладення УПС дозволило встановити регулярний двосторонній діалог між Україною та ЄС на політичному та секторальному рівнях, упровадити впорядкований режим торгівлі між обома сторонами на основі принципів ГАТТ/СОТ, визначити пріоритети адаптації законодавства України до стандартів і норм Європейського Співтовариства у пріоритетних секторах української економіки [4].

Базовим документом, який визначає правовий механізм співробітництва між Україною та ЄС, є «Угода про партнерство і співробітництво».

Головна мета «Угоди про партнерство і співробітництво» – створення сприятливих умов для інтеграції України в європейський і світовий економічний порядок. Угода також розглядає проблематику політичного співробітництва та має у цілому комплексний характер. Її специфічною рисою є положення про збереження єдиного економічного простору між членами-країнами СНД. Дана угода була прийнята 16 червня 1994 р., ратифікована Верховною Радою України 10 листопада 1994 р. і набула чинності 1 березня 1998 р. після її ратифікації національними парламентами країн-членів ЄС. Імплементация «Угоди про партнерство і співробітництво» вимагає від України адаптації національного законодавства, вдосконалення адміністративного апарату та судочинства, реформування та реструктуризації економіки.

В угоді визначені наступні основні засади партнерства та співробітництва:

1. забезпечення політичного діалогу між сторонами;
2. сприяння торгівлі й інвестиціям, а також розвитку гармонійних економічних відносин між сторонами;
3. створення основ взаємовигідного економічного, соціального, фінансового, науково-технічного та культурного співробітництва;
4. підтримка зусиль України по зміцненню демократії та завершенню переходу до ринкової економіки.

Згідно з угодою партнерами України виступають Співтовариство, а також країни-члени (у залежності від сфер компетенції партнерів), наприклад, питання торгівлі товарами згідно з правом ЄС віднесені до виключної компетенції співтовариства, а в питаннях інтелектуальної власності партнерами України виступають окремі країни-члени ЄС. Особливе значення в Угоді надається положенням про верховенство права та повагу прав людини, економічні та політичні свободи. Спільна декларація у додатках до угоди закріплює можливість негайного призупинення Сторонами усіх прав і обов'язків, що виникли з угодою, без застосування нормальної процедури, у випадку порушення демократичних принципів і прав людини, а також принципів ринкової економіки. Угода про партнерство і співробітництво відкрила можливості для поступового зближення України з ЄС. В її рамках відбувається регулярний політичний діалог між Україною та ЄС на всіх рівнях, включаючи президентський. Угода – важливий крок до залучення України у правове поле єдиного ринку ЄС. Вона передбачила існування інституцій, покликаних забезпечити виконання положень угоди. До них належать Рада з питань співробітництва між Україною і ЄС, Комітет з питань співробітництва між Україною та ЄС, а також Комітет з парламентського співробітництва.

Рада з питань співробітництва здійснює нагляд за виконанням угод, надання рекомендацій, визначення пріоритетних напрямків співробітництва. Українська частина Ради була створена указом Президента України від 24 лютого 1998 р. і складається з членів Уряду України, частина ЄС – із членів Ради ЄС і ЄК. Засідання ради проводяться не менше одного разу на рік. Посаду Голови Ради обіймають по черзі представники ЄС і Уряду України. Рада співробітництва самостійно визначає правила процедури своєї діяльності.

«Угода про партнерство і співробітництво» визначила 28 сфер, в яких ЄС та Україна мають розвивати співробітництво, серед них: промислове співробітництво; сприяння інвестиціям та їхній захист; державні закупівлі; стандартизація та серти-

фікація; видобувна промисловість і виробництво сировини; наука та технології; освіта та професійна підготовка; сільське господарство; енергетика; використання атомної енергії у цивільних цілях; довілля; транспорт; космічна промисловість; поштовий зв'язок і телекомунікації; фінансові послуги; боротьба з відмиванням грошей; грошово-кредитна політика; регіональний розвиток; співробітництво у соціальній сфері; туризм; інформація та зв'язок; захист споживачів; митна політика; статистика; боротьба з наркобізнесом; культура.

Сторони погодились надати одна одній режим найбільшого сприяння у торгівлі товарами. Це означає, що жодна зі сторін не може встановлювати на імпорту або експорт другої сторони вищі митні податки чи збори, ніж ті, що вона встановила для будь-якої іншої країни. Сторони зобов'язалися забезпечити свободу транзиту через свою територію товарів, що надходять з митної території іншої сторони, взяли на себе зобов'язання не обкладати податками й іншими зборами товари, що імпортуються з території однієї сторони на територію іншої у більшому розмірі, ніж це встановлено для аналогічних вітчизняних виробів. Сторони зобов'язались здійснювати торгівлю на основі ринкових цін і всіляко забезпечувати реалізацію принципу ринкового ціноутворення у взаємних відносинах. Ці та інші домовленості стали основою для співробітництва і подальшого членства України в СОТ.

Політичні, економічні та соціальні цілі, визначені угодою, віддзеркалюють як політичне бачення, так і сучасні економічні реалії. Більша частина її змісту відповідає змісту Європейських угод, наприклад, положення щодо політичного діалогу, положення про заснування компаній, рух робочої сили та капіталу, співробітництво у сфері економіки, фінансів і культури.

«Угода про партнерство і співробітництво» доповнена галузевими угодами, укладеними між Україною і ЄС.

1. Угода між Європейськими співтовариствами й Україною про торгівлю текстильними виробами (5 травня 1993 р.);

2. Угода між Урядом України та комісією Європейських співтовариств про

створення контактної групи по вугіллю і сталі (8 червня 1994 р.);

3. Угода між ЄСВС і урядом України про торгівлю сталеливарними виробами (15 липня 1997 р.);

4. Багатостороння рамкова угода INOGATE між Україною і ЄС щодо створення правових засад міжнародного співробітництва по забезпеченню енергоносіями країн Західної Європи (22 липня 1999 р.);

5. Угода про співробітництво між урядом України й Євратомом у галузі ядерної безпеки (23 липня 1999 р.);

6. Угода про безквотну торгівлю текстильною продукцією (грудень 2000 р.);

Таким чином, «Угода про партнерство і співробітництво» заклала основу для широкого економічного, фінансового, соціального та культурного співробітництва, розвитку політичного діалогу між Україною та ЄС. Угода містить взаємні зобов'язання, які мають вищу юридичну силу та повинні забезпечити динамічний розвиток торгівлі й інвестицій. Угода є інструментом підтримки переходу до ринкової економіки та формування громадянського суспільства.

Таким чином, були створені інституційні рамки для політичного зближення України та ЄС й інтеграції української економіки до Внутрішнього ринку ЄС на основі адаптації українського законодавства до законодавства ЄС [5].

Важливою подією у відносинах між ЄС і Україною стало прийняття під час грудневої сесії Європейської ради у Гельсінкі (1999 р.) Спільної стратегії ЄС щодо України. Принципово важливим у Спільній стратегії є визнання Євросоюзом європейських прагнень та європейського вибору України. Стратегічне партнерство з Україною розцінювалось як життєвий фактор руху до миру, процвітання та стабільності в Європі [6].

Стратегія ЄС, укладена на чотирирічний термін, залишаючись винятково внутрішнім документом Євросоюзу, доповнила УПС конкретними проектами та запропонувала нові сфери та можливості для поглиблення співробітництва України й ЄС. Конкретні ініціативи стосувалися трьох

сфер діяльності: торгово-економічної, юстиції та внутрішніх справ, зовнішньої політики та політики безпеки. Спільна стратегія установила середньострокову основу для подальшого розвитку відносин між Україною та ЄС [7].

З метою реалізації положень Стратегії України до ЄС органами виконавчої влади було розроблено й Указом Президента України від 14 вересня 2000 р. схвалено «Програму інтеграції України до Європейського Союзу». У Програмі охоплено практично всі сфери суспільного життя держави з метою досягнення критеріїв, визначених Радою Європейського Союзу в червні 1993 р. у Копенгагені. Механізм реалізації Програми визначено у «Стратегії інтеграції України до Європейського Союзу», який передбачає щорічне розроблення та виконання Плану дій з реалізації стратегічного курсу України на інтеграцію до ЄС. Окрім того, організовано систематичний моніторинг виконання Плану дій.

Важливе значення мала схвалена у березні 2001 р. Європейським парламентом резолюція про «Спільну стратегію ЄС щодо України», в якій підтверджено: «будь-яка європейська держава, яка поважає принципи свободи, демократії, поваги до прав людини та основних цінностей і верховенства права, може подати заявку на членство в ЄС; у цьому контексті Україну слід було б розглядати як потенційного кандидата на вступ до ЄС у певний момент у майбутньому» [8].

На своєму засіданні у Гьотеборзі (Швеція) 15-16 червня 2001 р. Європейська рада ухвалила рішення запросити Україну до участі в Європейській конференції, у межах якої держави – члени Євросоюзу та країни-кандидати обговорюють нагальні питання співпраці у сфері зовнішньої політики та безпеки, юстиції і внутрішніх справ. У квітні 2003 р. делегація України вперше взяла у ній участь як повноправний учасник.

Важливою подією стало також схвалення у грудні 2001 р. «Плану дій ЄС щодо України у сфері юстиції та внутрішніх справ». Він передбачає поглиблення співпраці між Україною й ЄС у таких сферах, як протидія нелегальній міграції та торгів-

лі людьми, боротьба з тероризмом, організованою злочинністю, відмиванням коштів, наркобізнесом, незаконною торгівлею зброєю, контрабандою, а також допомогу нашій державі у наближенні законодавства до норм і стандартів Євросоюзу [9].

У 2003 році Україні було надано статус «країни-сусіда ЄС». З метою зменшення негативних наслідків від вступу в ЄС сусідів України, з ними було укладено угоди про спрощення візового режиму.

Влітку 2004 року Європейський Союз започаткував реалізацію зовнішньополітичної ініціативи – «Європейська політика сусідства», яка охопила східне та південне коло сусідніх з ЄС країн. Усвідомлення неадекватності ЄПС та жорстка позиція України щодо її неприйнятності (передусім через її позиціонування як альтернативи політиці розширення) сприяли тому, що всередині ЄС почалися пошуки шляхів визначення для України нового статусу в відносинах з ЄС, про що свідчить ініційована навесні 2008 року Польщею та Швецією зовнішньополітична ініціатива «Східне партнерство». Україна є учасницею ініціативи ЄС «Східне партнерство», установчий саміт якої відбувся 7 травня 2009 року в м. Прага (Чеська Республіка).

21 лютого 2005 р. було підписано План дій Україна – ЄС, який став інструментом реалізації Європейської політики сусідства та визначав пріоритетні сфери двосторонньої співпраці з метою наближення України до ЄС.

У рамках «Плану дій» було запропоновано низку заходів, реалізація яких дозволить посилити зв'язки між Україною та ЄС. Також, «План дій» визначає наступні пріоритети: посилення стабільності й ефективності функціонування інститутів, які гарантують демократію та верховенство права; забезпечення поваги до свободи слова та ЗМІ; розширення співпраці у сфері роззброєння та нерозповсюдження ядерної зброї, з питань спільної сусідської та регіональної безпеки, вирішення прикордонних питань; вдосконалення системи освіти та навчання, культурний діалог; започаткування конструктивного діалогу щодо спрощення візового режиму між Україною та ЄС.

5 березня 2007 р. розпочато переговори про укладання «Угоди про асоціацію». «Угода про асоціацію» – нова угода між Україною та Європейським Союзом, яку було розроблено на заміну Угоди про партнерство та співробітництво.

16 червня 2009 року під час засідання Ради з питань співробітництва Україна – ЄС було схвалено «Порядок денний асоціації Україна – ЄС» для підготовки та сприяння імплементації «Угоди про асоціацію», який є новим практичним інструментом на заміну «Плану дій Україна – ЄС».

Нова «Угода про асоціацію» та «Порядок денний асоціації» повинні сприяти подальшій політичній асоціації й економічній інтеграції України до ЄС шляхом запровадження та вдосконалення усестороннього співробітництва [10].

30 березня 2012 року в Брюсселі (Королівство Бельгія) було парафровано «Угоду про Асоціацію» між Україною та Європейським Союзом [11], а 19 липня 2012 р. там же відбулося парафування «Угоди про асоціацію» у частині положень щодо створення зони вільної торгівлі.

З кінця 2012 р. до середини 2013 р. здійснювався офіційний переклад проекту Угоди українською та мовами держав-членів ЄС.

15 травня 2013 р. Колегія Європейської Комісії прийняла рішення рекомендувати Раді ЄС підписати Угоду, а також дозволити її тимчасове застосування до завершення процедур ратифікації державами – членами ЄС.

9 серпня 2013 р. проект Угоди оприлюднений на Урядовому порталі.

За пропозицією Сторони ЄС було уточнено назву Угоди, і за згодою Української Сторони остаточно офіційна назва угоди – «Угода про асоціацію між Україною, з однієї сторони, та Європейським Союзом, Європейським Співтовариством з атомної енергії та їх державами – членами, з іншої сторони».

21 березня 2014 р. під час Позачергового Саміту Україна – ЄС було підписано політичну частину Угоди та Заключний акт Саміту, які від імені України підписав Прем'єр-міністр А. Яценюк. Зокрема підписані Преамбула, Стаття 1, Розділи I «За-

гальні принципи», II «Політичний діалог та реформи, політична асоціація, співробітництво та конвергенція у сфері зовнішньої та безпекової політики» і VII «Інституційні, загальні та прикінцеві положення» Угоди.

27 червня 2014 р. Україна та ЄС сьогодні у Брюсселі підписали економічну частину угоди про асоціацію. З української сторони документ підписав президент Петро Порошенко, а з боку ЄС – президент Ради Євросоюзу Херман ван Ромпей, президент Європейської комісії Жозе Мануель Баррозу та глави держав та урядів країн-членів ЄС.

Ван Ромпей перед церемонією заявив, що підписання «Угоди про асоціацію» – це не кінцевий пункт співробітництва між Україною та ЄС. «Безвізовий режим, до якого ми прагнемо, зробить людей ближче. Угода про асоціацію означає життя в європейській сім'ї, до якої ви справедливо належите», – сказав Ромпей. Він відзначив підтримку Європейським союзом України у захисті її територіальної цілісності та запевнив у повній солідарності європейських держав.

У свою чергу Президент України П. Порошенко у своєму виступі заявив, що «Угода про асоціацію» між Україною та Європейським союзом – друга найважливіша подія в історії України після здобуття незалежності [12].

Отже, на основі усього вищесказаного, можна зробити висновки, що європейська інтеграція для України є шляхом покращення та модернізації економіки, залучення іноземних інвестицій і новітніх технологій, підвищення конкурентоспроможності вітчизняного товаровиробника, вільний рух у середині інтеграційного об'єднання кваліфікованої робочої сили, товарів, послуг, факторів виробництва, а також це все передбачає вихід на єдиний спільний ринок. Співробітництво України з ЄС сприятиме наближенню нашої держави до високих європейських стандартів, підвищенню рівня життя та добробуту населення.

Важливим досягненням на євроінтеграційному шляху України є формування договірно-правових і політичних засад співробітництва з ЄС. Базовим документами,

які визначили правовий механізм двостороннього економічного, фінансового, соціального та культурного співробітництва, розвитку політичного діалогу, стали «Угода про партнерство і співробітництво», «План дій Україна-ЄС», «Стратегія інтеграції України до ЄС», «Угода про асоціацію» та інші не менш важливі нормативні акти (як з боку України, так і з боку ЄС).

ЛІТЕРАТУРА:

1. Буряк П.Ю. Європейська інтеграція і глобальні проблеми сучасності / П.Ю. Буряк, О.Г. Гупало. – К.: «Хай-Тек Пресс», 2007. – С.229.
2. Малик Я.Й. Європейська інтеграція: навч. посібник / Я.Й. Малик, О.І. Береза, О.С. Киричук. – К.: Знання, 2011. – С.269.
3. Снігир О.В. Європейська інтеграція України: поточна ситуація, завдання та пріоритети державної політики / О.В. Снігир – К.: НІСД, 2010. – С.14.
4. Угода про партнерство і співробітництво між Україною і Європейськими Співтовариствами та їх державами-членами: Україна, ЄС, Бельгія; Угода, Протокол, Міжнародний документ від 14.06.1994. [Електронний ресурс] / Режим доступу: http://zakon4.rada.gov.ua/laws/show/998_012
5. Євроінтеграційний курс України [Електронний ресурс] / Режим доступу: http://www.deputat.org.ua/ei_analit_1288.htm
6. Спільна стратегія Європейського Союзу щодо України, схвалена Європейською Радою 11 грудня 1999 року. Європейський Союз; Стратегія, Декларація, Міжнародний документ від 11.12.1999 [Електронний ресурс] / Режим доступу: http://zakon4.rada.gov.ua/laws/show/994_492
7. Буряк П.Ю. Європейська інтеграція і глобальні проблеми сучасності / П.Ю. Буряк, О.Г. Гупало. – К.: «Хай-Тек Пресс», 2007. – С.215-216.
8. Резолюція Європейського Парламенту щодо спільної стратегії Європейського Союзу по відношенню до України. Європейський Союз; Резолюція, Стратегія, Міжнародний документ від 15.03.2001 [Електронний ресурс] / Режим доступу: http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/994_493
9. Малик Я.Й. Європейська інтеграція: навч. посібник / Я.Й. Малик, О.І. Береза, О.С. Киричук. – К.: Знання, 2011. – С.273.
10. Україна – Європейський Союз: двосторонні відносини [Електронний ресурс] / Режим доступу: <http://ved.odessa.gov.ua/evointegraciya/vzaemovdnosi-ni-ukrana-s/>
11. Угода про асоціацію між Україною та ЄС [Електронний ресурс] / Режим доступу: <http://mfa.gov.ua/ua/about-ukraine/european-integration/ua-eu-association>
12. Угода про асоціацію між Україною, з однієї сторони, та Європейським Союзом, Європейським Співтовариством з атомної енергії та їх державами-членами, з іншої сторони [Електронний ресурс] / Режим доступу: http://www.kmu.gov.ua/control/uk/publish/article%3Fart_id=224167817&cat_id=223345034

Лаврова Яна Становлення відносин між Україною та Європейським Союзом: від історичних передумов до сьогодення

Стаття присвячена становленню відносин між Україною та ЄС, а також аналізу місця і ролі України у Європейському Союзі. Інтеграція України в Європу – це об'єктивний процес сучасності. Він підготовлений всім ходом історичного розвитку нашої країни. Український етнос завжди був органічною складовою європейської спільноти Європейській інтеграції України немає жодної альтернативи, а наближення до західних стандартів демократії, права та соціально-економічного розвитку буде головною гарантією подальшого прогресивного розвитку української держави. Відтак європейський вектор української геополітики цілком природно починає відігравати для України на сучасному етапі винятково важливу, без перебільшення визначальну роль в розвитку українського суспільства.

Ключові слова: Європейський Союз, Україна, розвиток, Євроінтеграція.

Лаврова Яна Становление отношений между Украиной и Европейским Союзом: от исторических предпосылок к настоящему

Статья посвящена становлению отношений между Украиной и ЕС, а также анализа места и роли Украины в Европейском Союзе. Интеграция Украины в Европу – это объективный процесс современности. Он подготовлен всем ходом исторического развития нашей страны. Украинский этнос всегда был органической составляющей европейского сообщества. Европейской интеграции Украины нет никакой альтернативы, а приближение к западным стандартам демократии, права и социально-экономического развития будет главной гарантией дальнейшего прогрессивного развития украинского государства. Поэтому европейский вектор украинской геополитики вполне естественно начинает играть для Украины на современном этапе важную, без преувеличения определяющую роль в развитии украинского общества.

Ключевые слова: Европейский Союз, Украина, развитие, евроинтеграция.

Lavrova Jana *Relations between Ukraine and the European Union: from the historical background to the present*

Article is devoted to formation of the relations between Ukraine and the EU, and also the analysis of a place and a role of Ukraine in the European Union. Integration of Ukraine into Europe is an objective process of modernity. It is prepared by all course of historical development of our country. The Ukrainian ethnos was always an organic component of the European community. The European integration of Ukraine isn't present any alternative, and approach to the western standards of democracy, right and social and economic development will be the main guarantee of further progressive development of the Ukrainian state. Therefore the European vector of the Ukrainian geopolitics quite naturally starts playing for Ukraine at the present stage important, without exaggeration the defining role in development of the Ukrainian society.

Keywords: *European Union, Ukraine, development, eurointegration*

Рецензенти:

Тригуб П.М., д.і.н., професор

Кривошея І.І., к.і.н., доцент

Надійшла до редакції 14.09.2014 р.